

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยเริ่มมีการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปี พ.ศ. 2505 เป็นต้นมาโดยยึดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหัวใจสำคัญ ซึ่งทั้งหมดไปกระจุกตัวอยู่ที่อำนาจรัฐ ประชาชนไม่มีส่วนร่วมต่อการพัฒนาดังกล่าว กระทั่งการพัฒนามีผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนในทุกรูปแบบ ชุมชนไม่มีโอกาสได้แสดงออกในวิถีชีวิตที่เคยดำรงอยู่ มีสภาพอ่อนแอ ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ปัญหาทุกด้านกลายเป็นภาระของรัฐที่จะต้องแก้ไข ซึ่งไม่ทันต่อความต้องการของประชาชนและชุมชน ความสำคัญในการพัฒนาตามกรอบนโยบายที่ภาครัฐเป็นผู้กำหนด บางองค์ประกอบของชุมชนก็สูญสิ้นไปตามนโยบาย ผลของการพัฒนาประเทศไทยในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ก่อนปี พ.ศ. 2540 การขยายตัวทางเศรษฐกิจอยู่ในอัตราสูง เฉลี่ยร้อยละ 7.8 ต่อปี (ภมรรัตน์ สุธรรม : 2542)

ความมั่นคงของประเทศเมื่อมีการคิดอัตราการขยายตัวตามเศรษฐกิจ พบว่าในปี พ.ศ. 2530 – 2532 มีอัตราที่สูงมากถึงร้อยละ 11.7 ต่อปี ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2529-2534 ที่ได้กำหนดอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยเฉลี่ยร้อยละ 5 ต่อปี เศรษฐกิจของไทยจะเจริญเติบโตในอัตราสูง แต่ปัญหาความไม่มั่นคงของการกระจายรายได้ในสังคมเพิ่มมากขึ้นซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อความอยู่ดีกินดีของประชาชนและความมั่นคงของประเทศ (เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม : 2532-2533)

ชุมชนจะดำรงอยู่ได้อย่างไร หากแนวโน้มเศรษฐกิจภูมิภาคหลักของโลกที่อาจเผชิญความถดถอยลงลึกและยาวนานกว่าที่คาด ทำให้แรงกระแทกที่ส่งผ่านมาสู่เศรษฐกิจไทยมีแนวโน้มรุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยปัญหาเศรษฐกิจโลกดังกล่าวจะส่งผลกระทบให้สถานะการส่งออกที่หดตัวลงในอัตราตัวเลขสองหลักจะยังคงดำเนินต่อเนื่องในเดือนถัด ๆ ไป เช่นเดียวกับภาวะการผลิตที่จะลดลงอย่างรุนแรง ส่งผลให้การว่างงานเพิ่มขึ้นรวดเร็ว และบั่นทอนการใช้จ่ายของผู้บริโภค ขณะที่สถานะทางธุรกิจที่บีบคั้นคงส่งผลให้การลงทุนยิ่งชะงักงัน และแม้ว่าจะมีเม็ดเงินจากโครงการต่าง ๆ ภายใต้งบประมาณกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาลเริ่มไหลเวียนออกสู่ระบบ ซึ่งจะช่วยบรรเทาปัญหาให้แก่ภาคเศรษฐกิจที่เดือดร้อนได้ระดับหนึ่ง แต่คงไม่สามารถทดแทนอุปสงค์ของภาคเอกชน ที่มีสัดส่วนรวมกันประมาณร้อยละ 85 ของจีดีพีได้ทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ ศูนย์วิจัยกสิกรไทย จึงปรับลดมุมมองต่อแนวโน้มการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทยในปี 2552 ลง โดยในกรณีพื้นฐาน (Base Case) คาดว่าจีดีพีจะขยายตัวประมาณร้อยละ 1.2 และในกรณีเลวร้ายอัตราการ

ขยายตัวของจีดีพีอาจลงไปที่ร้อยละ 0.0 ถ้าภาวะเศรษฐกิจถดถอยในภูมิภาคหลักของโลกยาวนานไปจนถึงไตรมาสสุดท้ายของปี (ปรับลดจากประมาณการเดิมเมื่อเดือนมกราคมที่ร้อยละ 1.5-2.5) ภายใต้อิทธิพลของความเปราะบางของเศรษฐกิจภายนอกประเทศ ที่ยังไม่มีสัญญาณชี้ชัดได้ว่าภาวะเศรษฐกิจถดถอยทั่วโลกครั้งนี้จะจบสิ้นและเริ่มต้นฟื้นตัวได้เมื่อใด ตัวแปรที่ถูกคาดหวังว่าจะช่วยประคับประคองเศรษฐกิจไทยให้รอดพ้นจากความเสี่ยงที่อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจเฉลี่ยทั้งปีจะติดลบได้นั้น อยู่ที่บทบาทของภาครัฐในการเร่งรัดการใช้จ่ายงบประมาณ และผลักดันมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจให้คืบหน้าโดยเร็ว ซึ่งจะเป็นจริงได้ก็ต่อเมื่อรัฐบาลมีเสถียรภาพเพียงพอที่จะจับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจให้เดินหน้าได้อย่างต่อเนื่อง (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย : 2552)

นอกจากการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติแล้วสังคมก็ต้องกลับมาระลึกถึงรากฐานหลักของสังคมนั้นก็คือวัฒนธรรมชุมชน ดังที่ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2547) ได้กล่าวถึงวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาตนเองว่า การรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่บ้านมีความสำคัญมากควรส่งเสริมให้ชาวบ้านช่วยเหลือพึ่งพากันเองก่อน ทำกิจกรรมรวมกลุ่มระหว่างกันเองก่อนที่จะคิดพึ่งพาภายนอก วัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ที่เข้มแข็ง มีการกรองประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของชาวบ้านจากนิทานพื้นบ้าน เพราะวัฒนธรรมชุมชนนี้เป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นสิ่งที่ประชาชนสร้างขึ้นเอง โดยต้องศึกษาประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของชาวบ้านในแต่ละชุมชนที่แตกต่างกัน สิ่งที่ชาวบ้านปฏิบัติมาช้านาน นานเข้าก็กลายเป็นเรื่องจิตใต้สำนึกอาจลืมไปว่าทำอย่างนั้นเพราะอะไร การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ชุมชนจะทำให้สามารถรู้พื้นค้นหาได้ว่าการปฏิบัติและพิธีกรรมมีที่มาอย่างไร ทำให้ชาวบ้านตื่นและรับรู้ รู้เอกลักษณ์และคุณค่าของตนเอง ค้นพบจิตสำนึกอิสระชุมชน เห็นคุณค่าของการรวมตัวเป็นชุมชน และชาวซึ่งในประวัติศาสตร์ต่อสู้ร่วมกันตลอดมา

ประเทศไทยมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาสังคมในเกิดเข้มแข็งตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ใน 3 ประเด็นหลัก เพื่อเสริมสร้างฐานรากของสังคมให้เข้มแข็ง คือ การพัฒนาคุณภาพและการคุ้มครองสังคมการปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพคนและสร้างความมั่นคงทางสังคมและความเข้มแข็งของครอบครัว มีการส่งเสริมบทบาทครอบครัว องค์กรทางศาสนา โรงเรียน ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคธุรกิจเอกชน อาสาสมัครและสื่อมวลชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเริ่มต้นด้วยการปลูกจิตสำนึกในความรักชาติและความเป็นไทย สนับสนุนให้ชุมชนได้มีโอกาสพัฒนาแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ

มรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา รวมทั้งเชิดชูเอกลักษณ์และค่านิยมความเป็นไทยอย่างต่อเนื่อง และจริงจัง โดยเฉพาะการใช้ภาษาไทยที่ถูกต้อง การแต่งกายประจำชาติและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ และท้องถิ่น รวมทั้งเพิ่มพูนความเข้มแข็งของชุมชนและประชาสังคมในระดับต่าง ๆ ให้มีส่วนร่วม ทั้งภาคเมืองและภาคชนบท เพื่อส่งเสริมและค้นหาศักยภาพของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็น องค์ความรู้ เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ นำไปสู่การพึ่งตนเองได้ เกิดความ สมคูลมีภูมิคุ้มกัน และเพื่อให้ชุมชนได้บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของ ตนเองอย่างยั่งยืนด้วยการคุ้มครอง ปกป้อง ฟื้นฟู และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของแหล่งมรดกทาง วัฒนธรรมไม่ต่ำกว่าปีละ 50 แห่งและแหล่งท่องเที่ยวไม่ต่ำกว่า 15 แห่ง (สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2545 – 2549 และ พ.ศ. 2550-2554)

สังคมไทยมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานควรค่าแก่การเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายแห่งรัฐ บูรณาการสิ่งที่เป็นจุดเด่นของสังคมในทุกรูปแบบ เช่น ปรัชญาศาสนา ประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ การรวมกลุ่ม เศรษฐกิจชุมชน วิถีชีวิตชุมชน ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อก้าวไปสู่การแสดง อัตลักษณ์ที่แท้จริงของตนออกมาสู่สังคม และหาแนวทางในการพัฒนาในด้านอื่นที่ชัดเจนต่อไป โดยเฉพาะภูมิปัญญาแบบองค์รวมที่เกิดขึ้นจากความคิด ความรู้ และวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องและร้อยเรียง เป็นวัฏจักรชีวิตของมนุษย์กับธรรมชาติจนพัฒนาเป็นสังคมแห่งการอยู่ร่วมกัน (พิทยา ว่องกุล : 2543)

สำหรับแนวคิดในการพึ่งตนเองและแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนนั้นเป็นแนวคิดของการ พัฒนาที่ใช้ชุมชนเป็นฐานการพัฒนา (Community – based development approach) โดยการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในทุกมิติไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและ สิ่งแวดล้อมโดยเน้นการเป็นอยู่ร่วมกันอย่างประสานกลมกลืนให้เป็นไปได้ไปอย่างสมดุลกัน และเน้น การอยู่รอดได้ด้วยตนเอง และมีความสุขร่วมกันทั้งในระดับชุมชน สังคม ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นความยั่งยืนของคนและชุมชน เพราะเป็นการพัฒนาที่มีความต่อเนื่อง จากฐานทาง วัฒนธรรมของตนเอง เป็นการเชื่อมโยงเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเป็น เรื่องเดียวกัน เมื่อองค์ประกอบเหล่านี้เชื่อมโยงกันเป็นบูรณาการทางสังคม ทำให้ชุมชนพึ่งตนเอง ได้ในทุกด้าน การพึ่งตนเองของชุมชนนั้นเป็นไปในลักษณะการตัดสินใจดำเนินการโดยสถาบัน ของชุมชนหรือองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งเพื่อประโยชน์ของชุมชนทั้งในด้านการแก้ปัญหาและในด้าน การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน (ภมรรัตน์ สุธรรม : 2546)

เมืองปราณบุรีมีความเป็นอัตลักษณ์ในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต เพราะพื้นฐานของอำเภอปราณบุรีมีฐานะเป็นเมือง สมัยรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เมืองปราณบุรี สมัยนั้นถือกันว่าเป็นเมืองช่วงของแขวงเมืองเพชรบุรี ตามหลักฐานที่ปรากฏแน่ชัด พบว่า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ประกาศให้เมืองปราณบุรีไปขึ้นกับแขวงเมืองเพชรบุรี และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้เมืองปราณบุรี กับเมืองประจวบคีรีขันธ์ไปขึ้นกับแขวงเมืองชุมพรเมืองทั้ง 3 ห่างไกลกับแขวงเมืองที่ไปอยู่มาก ไม่สะดวกแก่การติดต่อราชการจึงให้เมืองปราณบุรี เมืองประจวบคีรีขันธ์ เมืองกำเนิดนพคุณ ตั้งเป็นแขวงเมืองขึ้นใหม่ มีสถานะเป็นเมืองจัตวาและให้เจ้าเมืองผู้ครอบครองเมืองใหม่นี้ไปขึ้นกับมณฑลราชบุรี ที่ว่าการของเจ้าเมืองให้ไปตั้งอยู่ที่เมืองประจวบคีรีขันธ์และพิจารณาตั้งชื่อของเมืองปราณบุรีเป็นเก่าแก่สมควรให้สงวนชื่อจึงทรงพระราชทานชื่อเมืองตั้งใหม่ว่า เมืองปราณบุรี (ประวัติศาสตร์มหาดไทย ส่วนภูมิภาค : 2528)

ในการศึกษาขั้นนี้เป็นการถอดรหัสการพัฒนาผ่านชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ซึ่งถูกละเลยและขาดการศึกษาอย่างจริงจัง เป็นโจทย์ที่ผู้ศึกษาจะต้องเข้าไปหาคำตอบจากชุมชน ว่า อัตลักษณ์ชุมชนที่คนปราณบุรีรู้จักในความเป็นตัวตนที่แท้จริงมีการตระหนักและพึ่งตนเองในบริบทของความเป็นอัตลักษณ์ในด้านต่าง ๆ เช่น ชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิต ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ หวังเห็นต่อพื้นที่ในชุมชนมีปัจจัยในการพึ่งตนเอง ผู้ศึกษาจึงได้สนใจศึกษา “อัตลักษณ์ชุมชนกับการพึ่งตนเองในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ว่า ชุมชนเหล่านี้มีกระบวนการเรียนรู้อัตลักษณ์ของตนเองและการพึ่งพาตนเองได้อย่างไร ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้เพื่อนำมาสรุปเป็นบทเรียนที่พิสูจน์ข้อเท็จจริงและเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมทางการพัฒนาชุมชนในชนบทไทยในอนาคตอย่างหลากหลายให้เหมาะสมของแต่ละพื้นที่ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนด้านชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพึ่งตนเองของชุมชนในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1.3 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

อัตลักษณ์ชุมชน หมายถึง ชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ที่มีลักษณะเด่นคือ ภาษาและนิสัย ประวัติศาสตร์ที่เป็นภูมิประวัติศาสตร์ สถานที่ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิต คือ การประกอบอาชีพคืออาชีพเกษตรกรรม และอาชีพการประมง ซึ่งมีมาช้านาน ทั้งนี้ ลักษณะเฉพาะดังกล่าวเป็นที่ยอมรับกันและมีคุณค่าต่อจิตวิญญาณของชุมชนและบุคคลโดยทั่วไป

การพึ่งตนเอง หมายถึง ชุมชนสามารถดูแลชุมชนของตนเองได้ด้วยการสร้างความรู้พัฒนาทรัพยากรบุคคลในชุมชน ความร่วมมือกันปกป้องทรัพยากรธรรมชาติทั้งด้านการเกษตรและการประมง นอกจากนี้สามารถนำผลิตภัณฑ์มาแปรรูปเพื่อเป็นรายได้ของครอบครัว ชุมชนได้อย่างมีความสุขตามรูปแบบของภูมิปัญญาของตน

วิถีชีวิตชุมชน หมายถึง วัฒนธรรมการเป็นอยู่ที่อยู่ร่วมกันของชุมชน โดยมีการเก็บเกี่ยวประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มาใช้ร่วมกันเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและคนในชุมชน ทั้งอาชีพเกษตรกรรมและอาชีพการประมง

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนกับการพึ่งพาตนเองของชุมชนในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีเทศบาลตำบลปากน้ำปราณ องค์การบริหารส่วนตำบลปากน้ำปราณ และองค์การบริหารส่วนตำบลปราณบุรี ที่ดำรงชีวิตอยู่ในช่วงระยะเวลาที่ใกล้เคียงกันของกลุ่มชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตชุมชน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ มี 3 มิติ คือ ประโยชน์ในด้านการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชน ประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์ และประโยชน์ด้านการปฏิบัติ

1.5.1 ประโยชน์ในด้านการเรียนรู้อัตลักษณ์ชุมชน

1.5.1.1 เป็นการกระตุ้นให้ชุมชน และองค์กรชุมชนตระหนักต่อการเรียนรู้อัตลักษณ์ของตน แล้วนำศักยภาพของตนมาพัฒนาชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ

1.5.1.2 เป็นการเพิ่มแนวทางการวางกรอบที่เข้าใจร่วมกันของชุมชนและองค์กรของชุมชน

1.5.2 ประโยชน์เชิงอนุรักษ์

1.5.2.1 เป็นข้อมูลที่จะทำให้ชุมชนได้เห็นความสำคัญต่ออัตลักษณ์ที่แท้จริงของตน

1.5.2.2 ทำให้ชุมชนหวงแหนความเป็นตัวตนและปกป้อง อนุรักษ์สิ่งที่เป็จุดเด่นของชุมชนเอาไว้ได้อย่างยั่งยืน

1.5.2.3 ชุมชนช่วยกันดูแลป่าชายเลน แม่น้ำปราณบุรี ชายหาด และแหล่งทำกินของชุมชน

1.5.3 ประโยชน์เชิงปฏิบัติ

ผู้นำชุมชน ชุมชน นักพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชน นักวิชาการ สามารถเรียนรู้ถึงเงื่อนไขของชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้